

Universitätsbibliothek Paderborn

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Cui idem præfixit Origeniana, Tripartitum opus, quo Origenis narratur vita,
doctrina excutitur, scripta recensentur

Origenes

Rothomagi, 1668

Sectio prima. Varia Origenianorum [...] genera percensentur

urn:nbn:de:hbz:466:1-25059

CAPVT SECUNDVM.

ORIGENIS EXEGETICA ET EPMHNEYTIKA.

Capitis secundi partitio.

SECTIOMIBVS tribus hoc caput continetur. I. varia Origenianorum $\ddot{\epsilon}\chi\eta\pi\pi\alpha\tau$, genera percensentur. II. singula Origenis $\ddot{\epsilon}\chi\eta\pi\pi\alpha\tau$, quorum quidem ad hanc diem memoria supereat, enumerantur. III. agitur de Exegeticis quae supersunt, deque veteris iporum interpretationibus. IV. disputatur de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, deque vulgata editione Septuaginta Interpretum.

SECTIO PRIMA.

VARIA ORIGENIANORVM $\epsilon\pi\pi\alpha\tau\kappa\omega\eta$ GENERA PERCENSENTVR.

I. Scripturam sacram Ambrosij rogatu Origenes interpretatus est. Constatuntur nonnulli, C qui primum Scripture sacre interpretarem ipsum fuisse volunt. II. Dividuntur Origenis Exegetica in Scholia, Homilia, & Tomos: III. de quibus sigillatum queritur. IV. Quid sint inuenientur pars $\ddot{\epsilon}\chi\eta\pi\pi\alpha\tau$. V. ipsius pars $\ddot{\epsilon}\chi\eta\pi\pi\alpha\tau$. Epistles inter Syntagma collacamus. VI. Origenes historicum, mysticum, & moralem sensum perscrutari solet. VII. Car minor in Novo quam in Veteri Testamento ab Ambroso dictus sit, investigatur.

ANTEQVAM varia Origenianorum $\ddot{\epsilon}\chi\eta\pi\pi\alpha\tau$ genera percensem, revocentur in memoriam quae supra notata sunt, ad interpretandos Scripturæ sacre libros, Ambrosij consiliis, auctoritate & rogatu Origenem fuisse impulsum, & ita adactum, ut amice ab eo ipse expostulat in Commentarijs ad Psalm. 1. & ut in quadam Epistola, quam exhibent Cedrenus & Suidas, leviter conqueritur, & ut ipse scribit Ambrosius in Epistola ad Origenem, quam refert Hieronymus in Epistola ad Marcellam. Confutandus deinde venit nonnullorum error, qui primum Origenem Scripturas fuisse interpretatum literis prodiderunt. In his Beatus Rhenanus ad Hermannum Archiepiscopum Colonensem ita de Origene differit: Quippe hic scriptor, quam quod ingenio perspicacissimo, & optimo disciplini omnifariam exculto prædictus fuit, tum quod improbo studio sacræ monumentis invigilavit, primus quasi glaciem scidit juxta proverbium, in enarratione Scripturis divinis. Quæ vers laus, quomodo copiose debet primis quibusque rerum optimarum auctoribus, nemini ambiguum est. Et Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. qui sic ait: His similibus excitatueris ubique uti volatis, prot decebat hominem pene $\ddot{\epsilon}\chi\eta\pi\pi\alpha\tau$, & qui primum aggressus esset explanationem omnium divinorum Scripturarum, nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam. Et Genebrardus in Epistola ad Carolum IX. cùjus hæc verba sunt: Theologia liquidissimam veluti securiginem apernit, & cum fragi illo Salomonis viro derivari fonte suos foras. Tum deinde: Et sane omnium, quorum quidem in divina Scripta Commentary extant, fuit antiquissimus. Itane vero? antiquiorne Philone, qui tot scriptis hodieque superstitionibus Scripturas sacras explanavit? antiquiorne Theophilo Antiocheno, cuius extant Commentaria in quatuor Evangelia? Veruliores quoque fuerunt illo Melito Afianus, qui librum scriperat de Apocalypsi Iohannis; & Rhodon, & Candidus, & Appion, qui tractatus in Hexaëmeron sigillatum compofuerunt; F & Iudas, qui de septuaginta apud Danieliem hebdomadibus scripit. Itaque Ambrosius ad Psalm. 118. 28. Origenem ait multorum interpretationes diligenter discussisse indagine: quos & saepe citatos apud eum reperias: velut Homil. 15. in Genes. ubi ait: Nunc interim non videbitur absque ratione dici, quod & prioribus nostris quibusdam visum est, Prophetiam quandam in hoc designatam videri. Et Homil. 13. in Exod. Atriem etiam ante nos quidem pro furore posuerunt. Et Homil. 8. in Levit. De hoc quidam etiam ante me dixerunt. Et Homil. 9. in Num. Quidam tamen eius qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerunt eos, qui nimietate scelerum in peccatis mortui intelliguntur. Et Homil. 26. seqq. Exeundi de Egypto figuram duobus modis accipi, à prioribus nostris, & à nobis saepe iam dictum est. Et Homil. 8. in Iudic. Memini etiam quendam ex predicationibus nostris in libellis suis & cellis lana populana dixisse Israël. Et Homil. 10. in Ierem.

A mōtā ἃ καὶ τοῦτο διὰ τὸ πρῶτον. Et Homil. 14. seq. ἢ ποτε ἐγένετο οὐκ εἰπεῖται τοῦτο πάντων. Et Tom. 14. in Matth. p. 230. ἵνα ποτε εἴη τοῦτο τοῦτο πάντων. Et passim in Commentariis in Iohannem Heracleonem Hareticum, hujus Evangelistae Interpretem insectatur. Qui ergo aliis ad Scripturas interpretandas Origenes viam prævisse dici potest? At excusari potest quod ait Sextus Senensis libr. 4. Biblioth. His similibus excitatiunculis ubique uti voluit, prout decebat hominem pene invadere duxit, & qui primus aggressus est explanationem omnium divinarum Scripturarum, nondum ob ingenem eorum difficultatem ab aliquo attentatam. Nam alios quidem non negat partem aliquam scripturarum exposuisse; omnium vero scripturarum explanationem aggressum esse aliquem ante Origenem, id vero negat, & merito quidem.

II. Verumtamen quamvis aliorum exemplum quod sequeretur habuit, fatendum nibi. B lominus hanc eum explicanda Scriptura arte multum provexisse: nec enim simplicem quemdam interpretandi modum adhibuit, sed varia explanationum genera primus Scripturæ accommodavit. Nam vel diffusis Commentariis, quidquid suppeditabant ingenium & doctrina, prolixè concessit; vel brevibus tantum Scholis obscuriora quæque illustravit; vel ad populi captum sese demisit, & selectas quasdam Scriptura pericopas minus accurate per Homilias exposuit. Hieronymus in Prologo sua interpretationis Homiliarum, quas in Ezechiele Origenes habuit: illud, inquit, breviter admonens, ut scias Origenis opercula in omnem Scripturam esse triplicia. Primum eius Excerpta, que Graecæ & Latina nancupantur, in quibus ea que sibi videbantur obscura atque habere aliquid difficultatis, summatis, breviterque perfrinxit. Secundum Homiliaticum genus, de quo & præsens interpretatio eius est. Tertium quod ipse inscripsit r̄p̄c̄, C nos Volumina possumus nancupare, in quo Opere toti ingenij sui vel spirantium ventis dedit, & recentis à terra in medium pelagus aufigit. Rufinus in Prologo interpretationis sua Commentariorum Origenis in Numeros, quem mihi olim Bigotiana Bibliotheca suppeditavit: Quaecunque in Numerorum libro, sive Homiliatico silio, sive etiam ex his que Excerpta appellantur, scripta reperimus, hac per urgente te, Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digestissima. Et paulo post: Scire tamen te volo, Frater, quod hac lectio vias quidem aperiat intelligentie, non tam signifikat quæ scripta sunt differat, ut in Explicationum libris legisti: quo scilicet etiam Lectio non reddatur otiosus, sed pungat cor suum, sicut scriptum est, & producat sensum, & auditu verbo bono, ut sapientis adjiciat ad illud.

III. Scholia breves erant nota enodandis locis intricatoribus, & abstrusioribus sensibus erundis, quales habemus in omnes fere Græcos Poëtas. Erasmus ostola reddi juber. D Sixtus Senensis exponit Vacaciones; sive otia, sive per otium excerpta; quibus quoties ad plenam dicitur. lib. Origen. commentationem otium decessit, ea tantum que sibi videbantur obscura, brevibus quibusdam annotationib⁹ summatim perstringebat. Inepte uteque. Scholion diminutivum est à Schola: Schola: Schola bibi. Græce & Latine, præter vulgaritas significaciones, lucubrationem etiam sonat, quæ de re aliqua per otium elaboratur. Scholion ergo paruam Scholam significat, hoc est Lucubratiunculam. Speciatim vero Scholia appellantur Commentarioli, vel Dissertatiunculae. Præterea excerpti ex Autore aliquo loci dicuntur Scholia, cuiusmodi ex Evangelio, quo utebatur Marcion nonnulla deponit Epiphanius Hær. 42, & Scholia appellavit. Atque hæc Scholia Latine Excerpta proprie dicuntur. Male autem hoc nomine afficias breves E expositiones, & dissertationes: quod tamen fecerunt Hieronymus & Rufinus, cum Origenis Commentariolos in Scripturam Excerpta dixerunt; omne Scholiorum genus communis Excerptorum vocabulo donantes, quod ad certam quamdam speciem erat restrigendum. At quoniam brevibus sententijs hæc Scholia Origenis, sive Commentarioli concludebantur, idcirco Commaticum interpretationis genus ea Hieronymus appellat. Proœm. Comment. in Matth. Legiſſe me fator, inquit, ante annos plurimos in Matthæum Origenis viginti quinque volumina, & totidem ejus Homilias, Commaticumque interpretationis genus. Et Proœm. Comment. in Epist. ad Galat. Scriptis enim ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum commatico super explanatione eius sermone complevit. Quod ita intelligo: Scholia in Epistolam ad Galatas decimo Stromatum suorum libro ipsam infernisse. Scholia vero ad facrorum Librorum oram attextuisse Origenem ostendit liber verulissimus Renati Marchali, quo continentur Prophetæ omnes, quique in Collegij Parisiensis Societatis Iesu Biblioteca servatur, & cujus uirum humanissime mihi concepsit Gabriel Cossartius amplissima huic Bibliotheca præfetus, C. B. C. ibi ipse iu. & doctrina omnis refertissimum penu. Prophetæ Ezechieli praefixum hoc habet ille liber: οὐτε θεοὶ οὐτε ἀνθρώποι εἰσιν ἀλλα οὐτε θεοὶ οὐτε ἀνθρώποι εἰσιν, ἀλλα οὐτε θεοὶ οὐτε ἀνθρώποι εἰσιν. Βασιλεὺς οὐτε βασιλεύει πολλοί. De summum est ab Hexaplis iuxta Editiones, & emendatum ex ipsis Origenis Tetraplisi, quæ & manus ipsius emendata, & scholijs succincta erant. Vnde ego Eusebius Scholæ apposui. Hinc discimus Terraplorū limbos Scholiis ab Origenè fuisse succinctos. Si quis autem existimet quæ in hoc Marchali Codice ad oram Ezechieli, aliorumque Prophetarum adtextæ sunt annotationes, ea ipsa

8 ORIGENIANORVM

le Origenis Scholia , multum is sene errabit. Constat enim illae partim variis interpreta- A
onibus ex Aquila , Theodotione & Symmacho deponitis ; partim lectionibus variis , vel
rea lectionum varietatem observationibus. Neutra vero pro scholiis Origenis haberet
ossunt : non priores ; quis enim putare possit in Tetrapla , quae Scholias , ut dixi , succin-
tant , unde & ista summa sunt , deponitas e diversis Interpretum expositionibus particulas
onjecisse Origensem , cum in iis plena ipsa ac integræ interpretationes haberentur ? non
ostiores ; ut pote in quibus saepe Origenis , & alicubi etiam Constantini Imperatoris
mentio fiat.

Homilia à Rufino & Hieronymo Tractatus appellantur. Apologia Pamphili à Rufino
converfa : Præcipue vero per eos Tractatus , quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore , quos &
describentes nostri ad monumentum posteritatis tradebant. Hieronymus adv. Vigilantium , Epist. B
75. de Homiliis in Iob loquens , quas Hilarius veiterat : Cur Tractatus eius in Iob , inquit , de-
scriptos habet ? & in Prafatione ad Homilias Origenis in Canticum : Hos duos Tractatus , quos in
morem quotidiani elogii parvulis adhuc lactantibus compositi , fideliter magis quam ornate interpreta-
tus sum : & in Proemio Commentarii in Epist. ad Galat. Scripti enim ille vir (Origenes) in
Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina , & decimum Stromatum suorum librum comma-
tico super explanatione ejus sermone complevit : Tractatus quoque variis , & Excerpta , que vel sola pos-
sint sufficere , compouit. Nempe Tomos , Homilias , & Scholia significat per quinque illa vo-
lumina , & Tractatus , & Commaticum sermonem , ac Excerpta. Concludat vero forsan
ex hoc loco aliquis , Excerpta , & Commaticum sermonem res esse diversas : sed frustra ; id
enim sibi vult Hieronymus , alia in decimum Stromatum librum inserta esse Scholia , alia
scorsum elaborata & descripta. Fallitur Erasmus cum Homilias illas recte dici putat Collo-
quia , non enim Origenes cum auditoribus colloquebatur , sed auditores alloquebatur ; ac
proinde melius dicentur Alloquia. In iis phaleras & oratoria pigmenta neglexit Ada-
mantius ; planum vero , familiare , ac simplex , nec valde prolixum , quale facilius patiuntur
Homilia , dicendi genus perfectius est.

Tomi idem sunt quæ & ἔργα proprie dicta : nam quamvis hoc nomine affici pos-
sint , quæcumque interpretationis vice funguntur ; atque ita non ad Tomos solum , sed &
ad Homilias etiam , & Scholia referri possit ea vox , illamque Editioni nostræ , quæ Tomis
& Homiliis constat præfixerimus ; nihilominus tamen ad Tomos speciatim & proprie per-
tinet , iisque numquamnon in antiquis Codicibus tribuitur. Explicationum libros appel- D
lat Rufinus in Prologo interpretationis Commentariorum Origenis in Num. In iis Ori-
genes Ebraica veritate stipatus , & fuorum circumdatus agminibus , peregrinæ interdum
linguae quærebat auxilia , ut tradit Hieronymus in Proem. Quæst. Ebraic. in Homiliis au-
tem Communem Editionem sequebatur , ut superiore Sectione notatum est.

IV. Interpretationes præterea Origenis quædam , μετωπικα appellatas reperio. Vtrum
Scholias an Exegeticas propriæ dictis vox ea tribuita sit , quærendum est. Hieronymus Scho-
lia manifeste tribuit Proem. in 1. Comment. Ifaïæ : Feruntur , inquit , & alij sub nomine ejus
(Origenis) de visione νέοντων duo ad Gratiam libri , qui pseudographi potantur , & virginis quin-
que Homilia , & ομηρικα , quas nos Excerpta possumus appellare. Excerpta igitur , seu φάσις , ea
sunt ομηρικα. At Philocalia cap. 26. postquam prolixum Origenis fragmentum in Exod.
10. 27. prolatum est , verba hæc sequentibus aliquot fragmentis præfiguntur : η πάλιν ε
διλφωτει την ανθρακινην μουσικων. Igitur ομηρικα constabunt Tomis & igitur
quæcumque hoc Philocalia capite fragmenta in Exodum representantur , petita sunt εν τη
ομηρικων. Ea vero neutiquam pro Scholias haberi possunt , sed justorum Commentario-
rum vicem explent ; ea est rerum ac verborum ubertas & copia.

Ego quidem ομηρικα generale vocabulum esse puto , quo Tomi & Scholia continentur.
ομηρικα est , adnotare , commentarium scribere , scriptum aliquod ad aliud adficere , adscribere ομηρι-
κα , adnotatio , commentarius , quidquid ad aliud scribendo adficitur , cuiusmodi sunt Scholia , &
Commentarij qui ad oram librorum adtexti solent. Ita intelligendus Eusebius lib. 5. Histor.
cap. 20. cum ξεριτει μουσικων appellat obtestationem quamdam quæ ad finem libri
Irenæi οιδισσαε præter contextum adjecta erat. Inde lux quoque alteri ejusdem Euse-
bij loco lib. 6. cap. 16. ubi de Hexaplio Origenis agens , deque variis quibus illa constabant
interpretationibus , ita scribit : τινας δὲ ἀντοιει την θηνην ουναγαγων , θελων την αρχην καθοι,
Ε. εν αρχαις ανθησι , μηδ εν την διβαινων ομηρικα , την λεπρων εξαπλων ειναι αιν-
γακα τηλιδονων. His omnibus in unum ab eo collectis , & per colla divisisi , ac invicem in regione oppo-
sitisi , cum Hebreis unum præterea contextum adscripsisset , exemplaria nobis Hexaplorum , uti appellari solent ,
relinquit. Quod Eusebius μουσικων εξαπλων dixit , commodius εξαπλων & ιεραις ομηρικας
Epiphanius nuncupavit , quasi dicas , adunctiones , adfectiones . Optime quoque Nicephorus
ομηρικων redditum , hoc est , descriptionem ad aliud additam ; addita enim præpositio nota
est την αρχην . Cum ergo Scholia & Commentaria , alterius scriptioris explicanda gratia

LIBER TERTIVS.

239

A scribi soleant, eique saepe adjungi & ad oram adtexi, propterea *mutuō* restē dictā sunt: neque immerito Philocaliae textores hoc vocabulum Commentariis, Hieronymus Scholios tribuerūt.

V. Communi quoque *Ἑργατικόν* titulo Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenis complectimur, quæ proprio vocabulo *ἰσούλωντα* appellare possis. Cum enim ex variis Scripturæ conflata sint interpretationibus, in eum venire debuerunt censum, quo quacunque ad interpretandam Scripturam elaboravit Adamantius, continentur. Huc adiicit Epistolas Sixtus Senensis, quod propositas sibi circa Scripturæ illustrationem quæstiones rescribendo Origenes dissolverit. At cum alia quoque per Epistolas argumenta tractasse ipsum constet, velut cum ad Philippum Imperatorem, vel ad conjugem ipsius Severam, vel ad Fabianum Papam fidei sua profienda causa scriberet, merito inter Syntagmata Epistolas ipsius conjiciendas censemus.

VI. Qui interpretandis Scripturis triplex *Ἑργατικόν* genus adhibuit Origenes, is triplicem ex illis sensum eruere, ac investigare consuevit; historicum, quem & literæ sensum appellant, mysticum, & moralem. Sic ille Homil. 17. in Genes. ubi agit de benedictionibus Patriarcharum: *In ipso autem corpore & serie verborum, neque benedictiones tantum, neque futuronum sibi praenuntiatæ, quantum mores vel propositum eorum, vel etiam quadam ab eis gesta notabiliiter arguantur. Quæ res nobis tripartitam (ut in aliis fecimus) explanationis materiam subhic sit, ita ut benedictiones historia locum servent; prophætia vero mysticum atque dogmaticum, quorum correptione atque oburgatio moralem dirigat stilum.* Quod idem in fine ejusdem Homiliae repetit. Ab his C historico autem sensu ad mysticum, à mystico ad moralem sere progreditur; quamvis hunc ordinem pervertat nonnumquam, literam aliquando negligat, a morali expositione ad mysticam quandoque transeat. Quæ quoniam supra luculenter tractavimus, hæc obiter tetigisse sufficiat.

VII. Finem huic imponemus Sectioni, adducentes illud Ambrosij è libr. 5. Epist. 43. *Et si se am quod nibil difficultius sit, quam de apostoli lectione differere, cum ipse Origenes longe minor sit in Novo, quam in Veteri Testamento.* Cujus rei cauissas querenti mihi id succurrit, atque Origenis pluribus Commentariis, interpretationibus, dissertationibus, Traditionibus illustratum fuisse Testamentum Vetus, quam Novum, cuius reconditiores sententiae per paucorum industria fuerant ad hoc tempus investigate; proindeque Instrumentum Veterum D tractantem Adamantium majori fuisse in luce versatum, quam cum Novo explicando operam suam navaret. Huc accedit antiquæ Legis abrogatas ceremonias & iudicia enarrantem, minore periculo in allegorias excurrisse, & destruxisse literam, quam cum Christi decreta, & sanctiones Apostolorum, dogmatum suorum novitatem depravaret.

SECTIO SECUNDA.

SINGULA ORIGENIS EΞΗΓΗΤIKA, QVORVM AD NOS
PERVENIT NOTITIA, ENVMERANTVR.

E I. Enumerantur Origenis Exegetica in Pentateuchum; II. in Josue, Judices, Libros Regum, Paralipomenon, Esdra, & Iob; III. in Psalterium; IV. in Proverbia, Ecclesiastes, & Canticum; V. in maiores Prophetas quatuor; VI. & in minores Duodecim; VII. item in Mattheum, Lucam, Iohannem, & Acta Apostolorum; VIII. Epistolas Pauli, & Apocalypsim.

F I. POST QVAM varia Origenianorum Exegeticas genera percensuimus; singulas nunc exægeticas lucubrationes enumerare decet, quarum ad nostram atatem notitia pervenit. Nam ex ingenti hac, quam diximus, scriptorum congeries, non modo pars intercedit maxima, sed multarum etiam tituli ac nomina obloleverunt. Quatumcunque ergo memoria aliqua in Veterum scriptis servata est, eas recensebimus suggillatim, & juxta librorum Scripturæ sacrae ordinem digeremus.

Scribit Epiphanius, ex eoque Cedrenus, & Suidas, singulos Scripturæ sacrae libros Origenis studio fuisse interpretatos. Aufpicandum à Genesi, quam tredecim Commentariorum libris, & mysticarum Homiliarum libris duobus explicatis ipsum testatur Hieronymus apud Rufinum Invect. libr. 2. Idem Quest. 1. ad Damaf. narrat Adamantium duodecimum & decimum tertium librum Commentariorum suorum in Genesim huic loco exponendo consecratis: *Omnis qui occiderit Cain, septuplam punietur.* Hinc emendandus Eusebius cuius libro 6. Hist. cap. 24. hæc leguntur: *καὶ τὸ οὐρανὸν ἦπεις τὸ θύμον. διάδεξε δὲ τὴν*

Gen. 4.14.